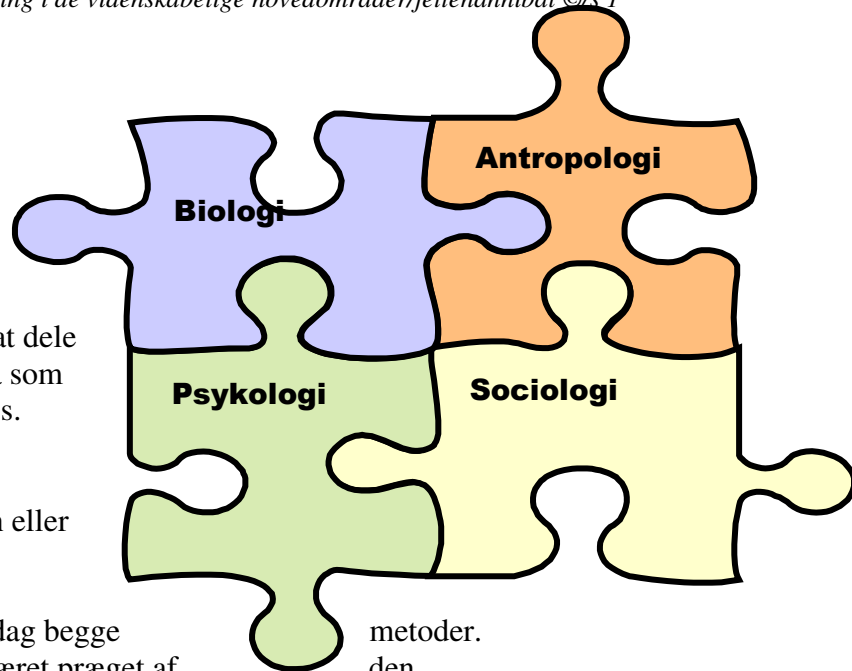

Den videnskabelige psykologi

Psykologi er et fag med grene ud i andre fagområder såsom biologi, antropologi og sociologi, og af den grund bruges mange forskellige forskningsmetoder. Der er tradition for at dele dem op i **kvantitative** (dvs. 'hårde' data som består af tal) og **kvalitative** metoder (dvs. 'bløde' data bestående af den 'mening' undersøgelsen deltagere tillægger det undersøgte fænomen, fx gennem udsagn eller tekst).

Den videnskabelige psykologi bruger i dag begge metoder. Psykologisk forskning har traditionelt været præget af den naturvidenskabelige måde at drive forskning på, og eksperimentet har været den mest brugte metode. Der har dog altid været psykologer, som har brugt en kvalitativ tilgang, men de har været i mindretal, og mainstream psykologien har ikke tidligere anset den slags for at være 'rigtig videnskab'. I dag accepteres som regel en bredere definition af den videnskabelige psykologi, sådan at både kvantitative og kvalitative tilgange anses for at være videnskabelige.

Den videnskabelige psykologi forsøger gennem forskning at finde frem til mulige 'sandheder' om menneskets psyke og adfærd gennem at generere ny viden. At drive videnskab betyder systematisk udforskning af et bestemt *genstandsfelt* samt brug af accepterede *videnskabelige metoder*. At drive psykologisk videnskab er derfor at udforske psykologiske problemfelter (fx menneskets psyke og handlinger) med anerkendte videnskabelige metoder. Denne fremgangsmåde – den videnskabelige – har til formål at skabe ny viden – bl.a. gennem at udfordre eksisterende viden.

Videnskabsteori beskæftiger sig med selve grundlaget for, hvad man forstår ved og anerkender som videnskab. Det omfatter de videnskabelige hovedområders måder at generere ny viden på, herunder diskussioner om fagenes genstand, teorier, og metoder. Eftersom psykologisk forskning anvender metoder fra naturvidenskaberne, samfundsvidenskaberne og fra humanvidenskaberne, kan det være nyttigt at have et vist kendskab til de tre hovedområders metoder. Psykologi er i dag placeret på det samfundsvidenskabelige fakultet på universiteterne i København og Århus, men faget har tidligere været placeret på det humanistiske fakultet.

Skellet mellem de tre videnskabsområder er skabt af mennesker og afspejler akademiske traditioner, historiske tilfældigheder og diverse praktiske hensyn iflg. Collin og Køppe (2007). Reelt er skellet mellem de tre videnskabsområder ikke altid knivskarpe. Ligeledes er der samarbejde på tværs af de tre videnskabsområder fx indenfor neuropsykologi, sprogpsykologi og kulturpsykologi. Den tværfaglige tilgang har medført, at forskere nu anvender metoder fra en videnskab, som traditionelt hører til et andet videnskabeligt område. Dermed opstår nye videnskabelige discipliner.

Fælles for alle videnskabelige områder er, at de ikke blot forsøger at beskrive de fænomener, som de beskæftiger sig med. Der er også et ønske om at *forstå*, dvs. besvare spørgsmålet ”hvorfors”. Som regel tager videnskabelige undersøgelser udgangspunkt i et spørgsmål eller et problem, som skal forklares. Det eventuelle svar på et sådant spørgsmål kan formulere som en hypotese, dvs. en påstand om en teoretisk mulig sammenhæng. Dernæst planlægges en undersøgelse for at efterprøve hypotesen. Det er dog ikke altid, at en psykologisk undersøgelse har en hypotese som udgangspunkt, men en undersøgelse har altid et klart formål. Nogle undersøgelser starter simpelthen med det formål at undersøge et problem, fx hvordan det opleves at være hjemløs. Forskerne har ikke på forhånd en ide om, hvad de vil finde ud af, men når undersøgelsen er slut, kan de på baggrund af den indsamlede viden komme med et bud på, hvordan det opleves at være hjemløs.

Positivistisk og hermeneutisk videnskabsideal

Psykologi har været i konstant udvikling siden starten af den videnskabelige psykologi, og diskussionen om psykologi som videnskab har drejet sig om videnskabsideal (eller paradigmer), dvs. den grundlæggende opfattelse af hvad der skal være psykologis genstandsområde, og hvilke metoder der skal anvendes i forskningen. Diskussionen er stadig aktuel, men i nyere tid har nogle forskere som sagt sat spørgsmålstegn ved den naturvidenskabelige (eller positivistiske) metodes hensigtsmæssighed i forhold til at studere mennesker. En alternativ bevægelse er opstået som mener, at psykologi også skal bruge kvalitative metoder. Målet for psykologi er nemlig ikke nødvendigvis at finde objektive og universelle sandheder i følge disse forskere. Udgangspunktet er i stedet, at forskeren ud fra subjektive data forsøger at beskrive og fortolke et fænomen. Dette hviler på et **hermeneutisk** videnskabsideal.

Der er altså groft sagt to tendenser i videnskabelige undersøgelser: For det første den **kvantitative** tilgang som især beskæftiger sig med at opstille generelle lovmæssigheder og anvender kvantitative metoder. For det andet den **kvalitative** tilgang som især beskæftiger sig med det unikke og anvender kvalitative metoder. Begge tilgange er som sagt relevante for den videnskabelige psykologi.

Positivistisk videnskabsideal

- Viden kan kun opnås gennem sansedata
- Metoden er måling gennem systematiske observationer
- Fokus på objektive fakta (fremfor spekulationer)
- Formål er at forklare og finde ’årsag-virkning’
- Bruger mest kvantitative metoder

Hermeneutisk videnskabsideal

- Viden opnås gennem sanserne men de er ikke objektive
- Metoder er fx at observere og spørge
- Fokus på subjektive oplevelser
- Formål er at beskrive og fortolke
- Bruger mest kvalitative metoder

Kvantitative metoder

- Mange deltagere i undersøgelser
- Fokus på numeriske data og statistiske beregninger
- Formål med undersøgelse: finde universelle mønstre og generalisere

Kvalitative undersøgelser

- Ofte få deltagere i undersøgelser og hvert individ er unikt
- Fokus på ikke-numeriske data og fortolkning
- Vanskeligt at generalisere fra en person til en anden
- Formål med undersøgelse: indgående forståelse af den enkelte

Psykologiens byggesten: teori, empiri, metode

Psykologi som videnskab, kræver at man forholder sig til **teori**, **empiri** og **metode**. At psykologi er empirisk betyder simpelthen, at psykologisk viden er baseret på data fra observationer (både ude i det virkelige liv og i laboratorier). Der lægges i princippet vægt på idealet om, at observationerne skal være objektive, dvs. at de kan bekræftes af andre. Imidlertid mener nogle forskere som sagt, at objektivitet ikke er målet – og måske heller ikke muligt. Derfor ser man i visse kvalitative undersøgelser, at forskeren udover fortolkning af de indsamlede data også skal gøre rede for de forudsætninger som fortolkningen hviler på, fx forskerens egen position i forhold til det undersøgte emne. Det kaldes **refleksivitet**. Som et eksempel på dette kunne man forestille sig, at en homoseksuel forsker ville undersøge, hvilke begreber henholdsvis heteroseksuelle og homoseksuelle bruger til at omtale homoseksuelle, og hvad dette betyder for gruppens opfattelse af de homoseksuelle og dermed også den måde de omgås dem. Her ville forskeren være nødt til at reflektere over sit eget udgangspunkt i formålet med og forløbet af undersøgelsen.

En **psykologisk teori** er en mulig forklaring på et fænomen. Teorier hviler på antagelser og indeholder teoretiske begreber, fx indeholder social indlærings-teori et begreb som hedder modelindlærings-teori. Teorier kan bruges til at undersøge psykologiske fænomener med, og en undersøgelse kan vise noget om teoriens forklaringskraft. Et eksempel på en teori fra udviklingspsykologien kunne være Bowlbys tilknytningsteori. Teorien forudsiger, at børn vil vise tilknytningsadfærd, hvis de er blevet knyttet til en omsorgsperson. Ainsworth lavede flere empiriske undersøgelser, som bekræftede teoriens forudsigelser, og hun kunne på baggrund af sin undersøgelse også klassificere forskellige tilknytningsmønstre.

Empiri betyder de indsamlede data, dvs. psykologisk viden fra cases, undersøgelser mm, som bruges i en undersøgelse. Empiri ligger til grund for nye undersøgelser, og ofte genererer undersøgelser også ny teori. De **metoder** psykologer bruges til at generere ny viden vælges i forhold til emnet for undersøgelsen og ud fra videnskabsidealer. De kvantitative metoder er fx eksperiment, spørgeskema og psykologiske tests. De kvalitative metoder er fx observation eller interview. Alle metoder har styrke og svagheder, og især svaghederne kan påvirke en undersøgelses konklusioner. Til tider kombineres de forskellige metoder indenfor den samme undersøgelse, og det kaldes **triangulering**. Kombinationen af metoder kan være en fordel, fordi de forskellige metoder kan afdække forskellige ting og dermed give et mere fuldstændigt billede af den undersøgte problemstilling. En person siger måske i et interview, at de lever i et lykkeligt ægteskab; når forskeren senere observerer kommunikationsmønstre hos ægteparret, når de diskuterer et vigtigt spørgsmål, ses at parret har mange negative kommunikationer, og at de ikke lytter til hinanden. De to metoder resulterer altså i meget forskellige data. Man kan sige, at det i dette tilfælde netop er brugen af forskellige metoder, der stiller spørgsmål ved troværdigheden af data fra interviewet.

De videnskabelige hovedområder set i forhold til psykologi

Naturvidenskaberne arbejder ud fra et ideal om at være objektivt registrerende (positivismen) og søge efter generelle teorier, der kan forklare observerede fænomener eller resultater af eksperimenter. Formålet med den naturvidenskabelige forskning er at kunne forklare årsagssammenhænge, forudsige og måske kontrollere fx biologiske processer. Data fra naturvidenskabelig forskning fremkommer på baggrund af systematiske observationer og eksperimenter. Der er som regel tale om kvantitative data (tal), og disse kan behandles statistisk. Man kan fx udregne middelværdier og spredning (deskriptiv statistik). Man kan også ved hjælp af statistiske tests afprøve om hypotesen i et eksperiment kan bekræftes eller ej.

Forskning i biologiske processer er i nyere tid blevet en væsentlig del af visse dele af psykologien. Neuropsykologisk forskning har fx vist forbindelsen mellem bestemte strukturer i hjernen og hukommelse, og stressforskere har afdækket at stresshormonet cortisol påvirker immunforsvaret. Forskning har også påvist en mulig sammenhæng mellem psykisk tilstand og biologiske processer i stress, angst og depression. Her viser det sig, at samarbejdet mellem biologi og psykologi giver bedre muligheder for at forstå, hvordan fysiologiske processer påvirker mentale processer og omvendt. På denne måde skabes ny viden om komplekse menneskelige problemstillinger. Det ses også indenfor et nyere område som sundhedspsykologi, hvor man arbejder indenfor en biopsykosocial model. Den biologiske forskning er traditionelt **reduktionistisk**, dvs. reduceret til at undersøge en enkelt variabel såsom én neurotransmitter, ét hormon, én hjernestruktur eller ét protein. Dette hænger sammen med ønsket om at finde årsager til fænomener (**determinisme**), sådan at resultaterne kan anvendes i praksis, fx i medicin.

reduktionisme: undersøge én variabel

determinisme: finde årsag-virkning sammenhænge

Samfundsvidenskaberne kan ikke på samme måde som naturvidenskaberne være en objektiv videnskab, idet fokus her er på dynamikken individ-samfund. Forskere benytter sig både af kvalitative og kvantitative metoder alt efter forskningens formål. Samfundsvidenskaberne omfatter bl.a. psykologi, sociologi, samfundsfag og antropologi og beskæftiger sig med samfundet, grupper af mennesker (menneskelige kollektiver) og med det individuelle menneske. Eftersom fokus er på *mennesker*, er det langt vanskeligere at etablere generelle love og teorier, men det betyder ikke, at man ikke forsøger. Traditionelt har socialpsykologiske eksperimenter været brugt til at forsøge at finde generelle svar på, hvorfor mennesker handler, som de gør i bestemte situationer. Stanley Milgrams berømt eksperiment forsøgte fx at finde ud af, om man kunne få et menneske til at skade en anden, hvis de blev beordret til det. Ligeledes har psykologer udviklet psykometriske test (fx personlighedstest og intelligenstag) for at forsøge at finde generelle mønstre, som kan bruges til at placere folk i forhold til arbejde og i uddannelse. Dette er et eksempel på anvendt psykologi. Samfundsvidenskaberne forsøger at forstå, hvordan forankring i en historisk og kulturel kontekst påvirker både den enkelte og gruppen. Der er fx visse teoretikere som har forsøgt at påvise, at bestemte historiske perioder frembringer bestemte mennesketyper. Ligeledes mener man, at det gør en forskel, om man lever i en *individualistisk* kultur,

hvor enhver er sig selv nærmest eller en *kollektivistisk* kultur, hvor tilhørsforholdet til en social gruppe er det vigtigste. Man ved også i dag, at det sociale og kulturelle miljø har stor indflydelse på et menneskes muligheder, fx i forhold til udvikling af ens medfødte potentiale.

Humanvidenskaberne (humaniora) beskæftiger sig med at beskrive, analysere og fortolke menneskeskabte fænomener (fx tekst, billeder, arkitektur) for at forstå *betydningen* af dem eller placere dem i en historisk og kulturel kontekst. Her er fortolkning måden at forstå på, og det er pr. definition ikke en objektiv metode. I følge Collin og Køppe (2007) er fokus for psykologi ”mennesket som subjekt, dvs. som et tænkende, følende, handlende og kommunikerende væsen, samt med produkterne af menneskets tanker, handlinger, og kommunikationer.” Mennesker skaber kultur, og de er selv produkter af kultur.

Humanvidenskaberne benytter sig primært af kvalitative metoder. Beskrivelse og fortolkning af data skal give indsigt i *meningen* med teksten, fx hvordan en person selv opfatter en situation. Dette kaldes den hermeneutiske metode. Fortolkeren er en vigtig faktor i processen, idet fortolkerens baggrund (fx i form af livserfaring, teoretiske udgangspunkt eller historisk- kulturelle baggrund) ofte har indflydelse på tolkningen. Det betyder, at der ikke er én objektiv sandhed om en tekst. Der er typisk fokus på det unikke (og ikke det generelle). ’Tekst’ skal forstås bredt. Breve, dagbøger, data fra interview eller en forskers feltnotater kan være den tekst, som skal analyseres og fortolkes. Som sagt tidligere er psykologer interesseret i at forstå, hvorfor mennesker handler som de gør. Derfor vil de bl.a. forsøge at forstå *intentionen* med handlinger. Man antager, at dette til dels kan lade sig gøre gennem at spørge folk, hvorfor de handler som de gør, fx gennem et interview. En kvalitativ analyse af interviews vil ofte kræve en hermeneutisk tilgang.

Figur 1. Oversigt over psykologi indenfor de tre hovedområder (på baggrund af Gerd Christensen)

	Naturvidenskab	Humanvidenskab	Samfundsvidenskab
Videnskabeligt fokus	objektivitet	subjektivitet	individ i kollektivitet
Genstands-område	naturen, dvs. det ikke menneskeskabte	mennesker, kultur, erkendelse	menneskelige kollektiver (fx grupperes adfærd, forestillinger og holdninger) under indflydelse af sociale og kulturelle faktorer
psyken/adfærd	psyke/adfærd forstås biologisk (neuropsykologi) eller i forhold til kognition (fx kognitiv psykologi med hukommelse og perception)	psyke/adfærd forstås fænomenologisk, fx humanistisk psykologi, eksistenspsykologi, psykoanalysen	psyke/adfærd forstås som resultat af samfundsmæssige faktorer, fx socialpsykologi, kulturpsykologi.
empiri	kvantitative data med det formål at sammenligne	'tekster'm dvs. fortællinger, fx i form af interviews, breve eller nedskrevne beretninger	eksperimenter, spørgeskemaer, observationer,
metode	eksperimentel og hypotetisk-deduktiv (primært kvantitative)	hermeneutisk, dvs. fortolkende og fænomenologisk orienteret med udgangspunkt i personens egen subjektive forståelse	kvantitative og kvalitative
formål	finde almene lovmæssigheder	forstå unikke tilfælde i deres egenart; forstå det særligt menneskelige samt en praktisk dimension	udlede almene lovmæssigheder for individers adfærd i kollektive sammenhænge; få indsigt i foranderlige og universelle forhold mellem individ og samfund/gruppe.

Bibliografi

- Christensen, Gerd: Psykologiens Videnskabsteori- en introduktion. Roskilde Universitetsforlag. 3. oplag 2005
- Collin, Finn og Køppe, Simo: Humanistisk Videnskabsteori. DR multimedie. 2.udgave, 4.oplag 2007.
- Smith, J. A., Harré, R. and Van Langenhove, L (1995). Rethinking Psychology. London: Sage Publications Ltd